

A román nyelv ismerete presztízs-kérdés

Temesköz (ma Bánság, Bánát) magyarsága, egy rövid, a kiegyezéstől az I. világháborúig tartó számbeli gyarapodást követően, napjainkra aggasztóan megfogyatkozott. A még Ceaușescu által bevezetett adminisztratív beosztás szerint ezen a területen két teljes megye, Temes-, Temesvár székhellyel és Krassó-Szörény-megye, Resicabánya székhellyel, valamint az ó-romániai Mehedinți-megyéhez elcsatolt Kazán-szoros – Vaskapu vidéke található. Utóbbiak Karánsebes, Herkulesfürdő, Orsova városaiiban magyar ajkú csak elvétve, mutatóban akad. Temes-megyében azonban az utolsó, 2002-es népszámlálás adatai szerint még 51.412 magyar élt, azaz 6,78 százaléka a 677.744-es összlélekszámnak. Temesvár 317.651 fős lakóságából ugyanakkor 25.131 magyart említenek, vagyis 7,91 százalékot. Itt a magyarság tíz év alatt, az előző népszámlálás óta, kb. 6.000-el csökkent, az 1992-es adat még 31.788 (9,51%)-al számolt. Ennek egyik következményeként, a 2004-s helyhatósági választások után megszakadt a magyarság addigi 3-4 fős jelenléte úgy a megyei, mint a városi önkormányzatban. A többi Temes-megyei város, melyekben 1.000 fő fellett él(t) magyar: Lugos (Teller Ede szüleinek városa) 4.262 (9,56%), Zombolya 1.649 (14,84%), Nagyszentmiklós (Bartók Béla szülővárosa) 1.224 (9,46%), Delta 1.143 (17,80%). Magyar nyelvű középiskola, ami előfeltétele a magyar értelmiségi- és kutatóképzésnek, egyedül Temesváron található, a Bartók Béla Gimnázium, évfolyamonként három párhuzamos osztállyal, azaz kb. 75 tanulóval. Ez állandó létszámhiánnyal küzd, az elmúlt ősszel 50 tanulóra csökkent az I. évfolyam, a magyar szülők egy része nem érzi elégé motiválnak magát ahhoz, hogy gyerekeit magyar oktatásba írassa.

A vázolt népességi helyzetből emelkedhet ki a régió magyarsága az értelmiségé válás felé. De ki értelmiségi? Szimpóziumunk témájának megfogalmazásához igazodva (*Értelmiségi- és kutatóképzés a kis létszámú magyar kisebbségi régiókban és szórványterületeken*), értelmiségekről, mint a köztudat által többé-kevésbé elfogadott réteghez tartozókról beszélek a továbbiakban, vagyis a felsőfokú diplomásokról, bár valójában nem minden ilyen személy érdemli ki ezt a besorolást. Diplomát Temesváron lehet négy nagy állami egyetemen szerezni: a Tudomány-, a Műszaki-, az Orvosi- és a Mezőgazdasági Egyetemen, valamint 2-3 magánegyetemen. Temesközben, illetve a peremén található még a resicabányai-, a petrosényi-, az aradi-, a vajdahunyadi egyetem is, valamint a lugosi magánegyetem, ezekből a diplomázottak egy része a temesvári értelmiséget gyarapítja.

Az egyetemi hallgatók nagyobb része nem temesvári lakos és ez igaz a magyar hallgatókra is. A négy temesvári állami egyetemen kb. 40.000-en tanulnak, ezekből, a Temesvári Magyar Diákszervezet (TMD) becslése szerint kb. 500-600 a magyar anyanyelvű, azaz 1,25-1,5 százaléka a hallgatóknak.

A továbbiakban a Műszaki Egyetemre szorítkozom, onnan sikerült adatokat szerezni. Magyarország második Műszaki Egyetemének megnyitását már az 1877-ben megalapított Temes-vidéki Magyar Mérnök- és Építészegylet a két nyelvű közlönyében szorgalmazta, megszerezve a városvezetés támogatását is. Kérvényezés, elemzések, jóváhagyások sora után, alig 1917 november 23-án került sor a városvezetés és Apponyi Albert oktatási miniszter találkozására. Sajnos, most már későn, impériumváltás következik. A román értelmiségiek egyetem-alapítási közbenjárása már hamarabb hozza a sikert és Ferdinánd király jóváhagyja Románia második műszaki egyetemének beindítását Temesváron, 1920 november 15-től. Így, az akkori magyar időhúzásnak is köszönhetően, ez kezdetétől román nyelvűként működött, lehetetlené téve a temesvári magyarság számára a kolozsvári Ferencz József, mostani Babeș-Bolyai Tudományegyetem mintájára megfogalmazható visszaállítási igényeket.

Jelenleg a Műszaki Egyetem 9 karán a 12.670 egyetemi hallgatót 735 oktató, ezekből 170 professzor, tanítja csak nappali, látogatásos tagozaton. A magyar középiskolát végzetek kérhetik, hogy magyarul felvételizzenek, de ezzel elenyészően kevesen élnek abból a téves megfontolásból, hogy így kisebb a bejutási valószínűségük. Felsőfokú- vagy doktorátus képzés magyar nyelven egyáltalán nincs! Doktori címet követelnek a professzoroktól, az

egyetemi docensektől és az 5 éve egyetemi adjunktusként működőktől. Ezért az egyetemi tanársegédek és gyakornokok gyakorlatilag mind doktorandusok, bár egy részük már megszerezte a doktori címet. Pillanatnyilag 834 doktorandus van, de ezekből csak 161 folytat látogatásos képzést, bár a jövőben ez a képzési forma lesz a döntő létszámú. Mi a helyzet a magyar részvétel szempontjából? Mivel semmiféle nemzetiségi lebontás a nyilvántartásokban nem létezik, így a „telefonkönyv” módszert választva (azaz sorra véve a tanszékek személyzetének listáját és kiválasztva a magyar hangzású nevűeket, azokon kívül, akikről tudtam, hogy ennek dacára, nem tartják magyarnak magukat) 37 oktatót (5,03%), ezeken belül 12 professzort (7,05%) és még 3 (1,86%) látogatásos doktorandust azonosítottam. Mivel az oktatók temesvári lakosok, arányaikat össze lehet hasonlítani a temesvári lakósnál említettekével (7,91%). Bár a professzorok aránya csak kicsivel marad ettől el, az összes oktatóé annál inkább, a látogatásos doktorandusokról, vagyis a jövő kutató generációjáról, nem is beszélve! Figyelembe véve a Műszaki Egyetemen tanuló, ismét a *TMD* becslése szerinti 100-150 fős (0,78-1,18%) alacsony hallgatói számot, magyar értelmiségi- és kutatóképzés szempontjából a helyzet nem megnyugtató.

Minden lélektani hátrány ellenére ami a kisebbségi létből fakad, ha jó a román tudásuk, diplomázás után a magyar hallgatók ugyanolyan eséllyel helyezkedhetnek el mint többségi társaik. De, a munkahelyen két ellentétes elvárásnak kell megfeleljenek: egyrészt maradjanak megbízhatóak, pontosak, másrészt idomuljanak a balkáni viselkedéshez. Mindez igaz a felsőoktatási, tudományos karriert választókra is, ha lehet, még hangsúlyozottabban. A román nyelv kitűnő ismerete itt már presztízskérdés egyrészt, hogy ne váljék valaki nevetségessé a diákok előtt, másrészt, hogy el tudja sajátítani az ismereteket. Talán ez a magyarázata annak, hogy mostanra úgy az egyetemi hallgatók, mint a többi értelmiségi érdeklődési köréből, egy szűk réteg kivételével, kiesnek a magyar jellegű rendezvények, színház, könyvek, tudománynépszerűsítés, civil aktivitás. Ez identitásvesztés, és ha a szüntelen román környezethez (öt év egyetem és kollégiumi élet, munkahely, utca, lakóhelyi szomszédság stb.) nem magyar házastárs is kerül, a beolvadás ténye majdnem garantált. És kimondom, hogy megcsappanóban van a tudományos kíváncsiság! Mert az anyagiak hiánya és a kutatók társadalmi meg nem becsülése mellett, az identitásvesztéssel társuló fásultság is közrejátszik abban, hogy elenyésző azon magyar egyetemi hallgatók száma, akik tudományos karriert képzelnek maguknak. Az alacsony magyar oktatók, doktorandusok aránya mellett, ez a magyar Tudományos Diákkonferenciákon (*TDK*) való részvételben is megnyilvánul.

Egyébként a Műszaki Egyetem nem zárkózik el az egyéni kezdeményezésű hivatalos magyarországi kapcsolatoktól. Doktorandusi képzésre a Gödöllői Egyetemmel (1999), partnerségre a Veszprémi- (1991), a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi- (2003), a Debreceni Egyetemmel (2004), a Budapesti Műszaki Főiskolával (2004), a Szegedi Akadémiai Bizottsággal (2005), valamint 1 db. CEEPUS (2001-2003), 2 db. SOCRATES/ERASMUS, 3 db. ERASMUS-PROGUC (2004, 2005) programokban való részvétellel. A felsoroltakban alkalmanként 1 oktató és 2 hallgató vett átlagban részt, ami bizony nem sok. Megjegyezzük, hogy az egyetem vezetősége ez idáig okvetlenkedés nélkül jóváhagyta a *TDK*-k lebonyolításához szükséges előadótermeket, menzát, kollégiumi szállást, fizetség ellenében.

Mit tesz ez, az arányaiban kicsiny oktatói-hallgatói csoport, önszerveződés szempontjából, hogy elősegítse a magyar értelmiségi- és kutatóképzést, identitástudatunk megtartását? Az 1990-ben megalakult Temesvári Magyar Diákszövetségnek jelenleg a Temesváron tanuló magyar hallgatók 1/3-a tagja, azaz kb. 200 fő. Rendszeresen küld Magyarországra nyári egyetemi képzésre, vagy diplomamunkai részképzésre hallgatókat, tavalyi adat szerint kb. 20-an, tehát a magyar hallgatók 3-4 százaléka kapta meg ehhez az ösztöndíjat. Szervezi, legutóbb 8-ik éve, a magyar műszakis *TDK*-t kárpát-medencei részvétellel (idén 31 résztvevővel, akikből 3 (10,34%) volt helybéli), és egy aktuális, meghirdetett pályázata a doktorandusok magyarországi képzéséhez kötődik.

Másik ilyen irányú tevékenységet meghirdető szervezet, a magyar egyetemi oktatók és tudományos kutatók *TECHNÉ* egyesülete (2000). Célja egymás megismerése, részvétel magyar nyelvű szakmai rendezvényeken, együttműködés a magyar egyetemi hallgatókkal, részvétel pályázatokon, magyar nyelvű szakmai képzés, oktatás, könyvkiadás támogatása.

A szórvány fogalma olyan részfogalmakra is kiterjeszhető, mint a magyar kisebbség egyetemi oktatása. Temesvár magyar egyetemi hallgatóinak száma, a város egyetemi hallgatóihoz képest csekély. Ezek magyar nyelvű oktatása is kívánatos lenne, de nyilvánvalóan nem lehet ugyanúgy megvalósítani, mint a Sapientia, vagy a Partium Egyetemek esetében, egyrészt a szükséges anyagiak, másrészt az itteni, magyarul tudó egyetemi oktatók kis létszáma miatt, akiből nem telne egy egyetemi kar, de még egy szak lefedésére sem (ezek a tények a Sapientia, vagy a Partium Egyetem esetében is fennálltak, de ott legalább volt egy potenciális hallgatói jelentkezés). Hogy magyar nyelvhasználatunk ne rekedjen meg konyhanyelvi szinten, egyik lehetséges módja a szórvány magyar egyetemi oktatásnak az volna, hogy fakultatív magyar nyelvű előadásokat tartanának az ezt elvállaló oktatók, melyek tematikája szabadon tárgyalná egyrészt az újdonságokat, érdekes megvalósításokat, másrészt használná a magyar szaknyelvet (Terminológia-képzés). Ez a gondolat Kolozsváron is felmerült, ott az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) felvállalta teljes apparátusával, megpályázta a magyarországi támogatást, és abból juttatott a temesvári előadóknak is a Kolozsváron is előadott anyagokra. Az előadások 2000-ben Temesváron is hivatalosan beindultak az illetékesek jóváhagyásával és így elmondható, hogy bár a Műszaki Egyetemen, Temesváron magyarul tartottak egyetemi előadást!

2001-ben a TECHNÉ egyesület támogatást pályázott meg a Terminológia előadásokhoz. Ennek legfontosabb része az előadások korszerű megtartásához szükséges fóliák, írásvetítő, számítógép, számítógépes vetítő beszerzésére lett volna fordítva. Mert az emberi munkavállalás mellett fontos a szükséges felszerelés megléte is! A pályázat el lett utasítva, a Terminológia előadások pedig beindulásuk után egy évre megszakadtak. A TECHNÉ egyesület többször nem pályázott, mivel az előzőhöz szükséges pénzt is a tagok a zsebükből állták és a kért, több oldalra rugó hiteles másolat valamint hiteles fordítás az alapító iratokról, tekintélyes összegű volt.

Jelentős a temesvári székhelyű Szórvány Alapítvány (1990) tevékenysége. Egyrészt évente többször szervez tudományos jellegű összejöveteleket úgy a helyi, mint Erdély más részeiből és határain túli meghívottakkal, másrészt a 2000 óta évi rendszerességgel megjelent Romániai Magyar Évkönyvet gondozza, tág és élő fórumot biztosítva a szórványkérdésekkel kapcsolatos, főleg társadalom-, politikatudományok terén végzett kutatómunkának, nemcsak a szakembereknek, hanem az egyetemi hallgatóknak is. Égisze alatt működik a Tudományegyetem megfelelő karain, néhány magyar hallgatót tömörítő tudományos műhely.

Számottevő esélyt adhatna a temesközi magyar értelmiségi és kutatói utánpótlás biztosításának az Apáczai Közalapítvány által Szórványkollégium alapítására meghirdetett idei 150 millió forintos pályázat, amit a Szórvány Alapítvány meg is pályázott. Az Alapítvány elképzelése szerint a Kollégium a rendes egyetemi tanulmányokkal párhuzamosan működne hároméves alapképzés és mesterképzés szintjén, később pedig az önálló doktori iskolák megjelenésével, erre a szintre is kiterjedne. Oktatási központja biztosítaná a kötelező előadások, választható tréningek, programok, fakultatív programok tartásával tagjai számára a kiegészítő képzést (ehhez olyan feltételek megteremtése szükséges mint előadó- és multifunkcionális termek, könyvtár, internet-hozzáférés). Kutató műhelye tutorrendszer alapján olyan kutatásokat segítene elő melyek a kisebbségi lét és sajátosan a szórványléttel kapcsolatosak, illetve az aktuális folyamatokat érintenék (pl. EU integráció). Kollégiuma biztosítaná a szállás és étkezés mellett a közösségi élet megszervezését (vitaestek, meghívottakkal rendezett találkozók). Célkitűzése az intézménynek, hogy elitképzést adjon mintegy 60, Temesváron tanuló, pályázattal kiválasztott magyar egyetemi hallgatónak, felkészítse őket a közéleti szereplésre és feladatvállalásra is, valamint tehetséggondozása a kiváló képességű középiskolás tanulóknak is.

Ki szükséges hangsúlyozni, hogy a temesvári magyar értelmiség jelentős része – több, mint a fele – máshol született, egyetemi tanulmányai érdekében jött ide és maradt itt. Tehát az egyetem – és a kollégium – kulcsfontosságú a temesközi magyar jövő vonatkozásában.

Talán így megfordulhatna a jövőbeni magyar értelmiség szórványban omladozó identitástudatának leépülési folyamata. Még van akire építeni, és felhasználva a Temesváron működő egyetemek meglétét, volna esélye a megerősödéssel a temesközi magyar értelmiség- és kutatóképzésnek de önerőből, ezt nem tartom lehetségesnek. A motiváció megteremtéséhez feltétlenül segítene a magyar állampolgárság kiterjesztése az Anyaországon kívüli magyarokra is. Ne feledjük, ha a szórvány gyengül, a tömb is veszít és vele az Anyaország!